

Jelenés

MITANA, Dušan
A játék vége
(Ardamica Ferenc ford.)
Madách, 1986

Jelenés
(Jakabffy Imre ford.)
Gondolat, 2016
(megjelenés előtt)

„A Föld gömbölyű”
(Bába Iván ford.)
Nagyvilág, 1979. 6.

„Családi szimpózium”
(Tóth László ford.)
Új forrás, 1988. 5.

„Viki és Kiki”
(F. Kováts Piroska ford.)
Kalligram, 1992. 2-3.

„A héja”
(Tóth László ford.)
in: Modern Dekameron
Huszadik századi szlovák novellák
Noran Libro, 2016

Nevezük Dušannak. Vagy Jonásnak. Mama Duškónak hívta, apa Dušannak. Vezetékneve: Jonáš. Apa után. A fiú, mint ismeretes, az apa vezetéknévét viseli. Apát Mihály arkangyal után Michalnak nevezik. A mama Mária, lánykori nevén Bučková. A fiút nem érdekelte, hogy hívják, utóvégre élete egy szakaszában még buddhista is volt, a karmában és a reinkarnációban hitt, noha állítólag lutheránusnak keresztelték. Így mondták neki. A keresztelőre érhető okból nem emlékezett, hiszen csak nyolc napos volt, ki emlékezne arra.

Csak az első érzés maradt meg benne: FÉLELEM.

Igen, kezdetben volt a félelem.

Hálós gyermekágyban tartották, a fehérre festett fémágy két oldalán a háló olyan volt, mint a futballkapu. Az ágy ketrecül szolgált, de ő még kicsi volt, gyenge, beteges, nem érte el a tetejét, bár a ketrec nem volt zárva felül. Csak nem fog kirepülni! Ő kicsi, és még ha fel is tudna állni, és el tudná hagyni a ketrecet, a házból akkor sem tud kimenni. Az ágyból ablakokat lát. Az ablakokon is rács van, vastag vasrács. Amikor ő született, kocsma volt itt, de mikor nagyapa hírére vette az államosításoknak, fel akarta gyűjtani; azután erről lebeszéltek. Kiárusította a készletet, és a kocsmát lakásra cserélte. Ebben laktak, Anna néniel és Emil bácsival együtt.

Jonáš egyedül van, tudja, hogy kívülről bezárták, és valaki figyel. A kulcslyukban időnként megjelenik egy szem: egy hideg, égkék, mozdulatlan szem; az is lehet, hogy üvegszem, művi, holt, hiszen soha nem pislog. Mama már dolgozik, eladó egy közeli, JÖVŐ nevű vegyeskereskedésben, nagyapa kiment a rétre kaszálni, ő meg itt maradt egyedül, és nedves, megint bepisilt, de ki kell bírnia egészen ebédig, tudja, mama megjön, kiszabadítja, kicseréli a pelenkát, igen, ki kell tartania, mert a szem követi, és ha elkezdene kiabálni, bógni, segítséget kérni, a holt szem életre kelne, az ajtó kinyílna, és az Agitátor nevetni kezdene rajta: – Megint bepisáltál, ebédig se bírod ki, te kis szaros, sohasem lesz belőled férfi!

Az albérlő – igen, volt egy albérlőjük, aki azt mondta, hogy a neve Nero – a valódi nevét soha nem tudták meg... Ifjú volt, lehetett vagy húszéves, hasonlóan fiatal lelkes jötevők „rohambrigádjaival” érkezett, akik az elmaradt falusiakat győzködtek a térszében rájuk váró boldog jövőről, ezért egymás között Agitátornak hívták, hivatalosan viszont Nero elvtársnak – ezt várta el. A többi agitátor egy idő után feladta, és elment a falujukból, mert a buta honpolgárok többsége még nem volt eléggé érett a jövőre, és nem volt hajlandó aláírni a nyilatkozatot, de Nero ott maradt. Be kellett fogadniuk albérlőnek, bár egyetlen koronát sem fizetett – ezt a tanácsnál rendelték el, ahol Nero elvtársnak saját irodája volt. Amikor arról kérdezték, voltaképpen mivel foglalkozik, jóhiszeműen ezt mondta: – Segítem az embereket a Mennysországba vezető úton. – Még őket is segítette. Főleg bátyát, de apát is. Apa ott volt 1938-ban a nyugati határon, Csehországban, és élete végéig állította, hogy nem kellett volna visszavonulniuk. Teljesen meg volt győződve arról, hogy a németek nem törték volna át a vonalat. Azt mondta, a bunkerek tökéletesen biztosítva voltak, a védők abszolút többsége pedig kész volt meghalni, de a nyugati hatalmak elárulták őket. Ez volt úgymond a kisebbik rossz. Sok évvel később fia elmagyarázta neki, hogy nemcsak a nyugati hatalmak árulták el őket, hanem Sztálin is, aki titkos egyezményt írt alá Hitlerrel – ezt apa már nem vette be; soha nem felejtette el, ahogy mélyen megalázva és sírva kiürítették a bunkereket, majd elhagyták a határt és hazamentek Szlovákiába. Állítólag bizonyos ideig a pozsonyi városban szolgált, ahol lóistállók voltak, de átírányították a híradósokhoz. Jonáš el se tudta képzelni, hogy a vár istállóiban lovakat is tartottak – csak arra emlékezett, hogy később, a múlt évezred hatvanas éveiben vendéglők és borozók nyíltak ott a kommunisták számára. Amikor egy vernisszázs után oda akartak menni a barátokkal, hogy vacsorázzanak és megigyanak pár pohár bort, a lovas rájuk hívta az államvédelmeseket. Ez azokban az arany hatvanas években

történt, amikor egy pillanatra kinyíltak az ablakok, enyhe fuvalatt szökött be, és ők naivan, de merészen, reménykedve, sőt életörömmel telve szerelmet akartak vallani ezeknek a lovászoknak, inni akartak velük *na vecsnuju pamjaty*. Úgy megrakták őket az államvédelmesek, hogy lelkük törései és szakított sebei még a következő húsz évben sem forrtak be. Akkor Jonáš azt mondta magában: – Ezt nem felejem el nektek. Ezért még kegyetlenül meglakoltok! – De nemcsak magának mondta, voltak ott mások is, jó barátok, akik hittek a prágai, dubčeki tavaszban – egyesek még 1968. augusztus 21. után is hittek a belülről megreformálható kommunizmus utópiájában. Jonáš ott akarta hagyni az iskolát – másodéves volt a pozsonyi Zeneakadémián –, de Peter Balna évfolyamvezető lebeszélte: – Dušan, ne hülyéskedjen, ennek így semmi értelme. Belülről kell küzdenünk ellenük. – Peter küzdött is, majdnem egy évig, akkor kirúgták a tanszékről, néhány hónap múlva pedig infarktusból meghalt.

Hol is tartottunk? Ja, igen, apáról volt szó.

1944-ben apa két kelet-szlovákiai osztaggal együtt a Szlovák Nemzeti Felkelésre készült, de gondatlanság miatt a németek még az események előtt lefegyverezték őket, így apa egy németországi koncentrációs táborba került. Annak igazolására, hogy nem hazudik, mutatott Jonásnak egy bilétát beütött számokkal, noha a fiú egyáltalán nem kételkedett az atyai igazmondásban. Sajnálta őt, érezte, hogy apa szegyélli ezt az egészet (de miért?), és ki tudja, milyen okból, valaki előtt öngazolást keres. Apa azt is elmondta, hogy amikor az amerikaiak felszabadították őket, legalább a Cseh Nemzeti Felkelésben részt tudott venni Prágában, május 5-én. A cseheket úgy szerette, mint saját

JARO VARGA: LOST LIBRARY (2015) SITE SPECIFIC INSTALLATION, PAINTING, LIBRARY OF MUSEUM BETLIAR, SLOVAK NATIONAL MUSEUM

testvéreit, a háború előtt valahol Dél-Csehországban szabónak tanult: ezek voltak életének úgymond legszebb évei.

Tagja volt a Sokol sportegyesületnek is, büszkén mutatott fotókat: leginkább a korlátot és a nyújtót szerette. 1945 után belépett a Demokrata Pártba, létrehozott egy szabóműhelyt, vagyis „vállalkozásba” fogott. Volt három segédje, jól boldogultak. Később elmagyarázta Jonásznak: ha nem jöttek volna a kommunisták, ma a fiú Párizsban tanulhatna. Jonás hitt neki, habár kicsit nehezen értette meg, hogy apa akkor már a Kommunista Párt tagja volt. Azt mondta, azért, hogy ő, Dušan, legalább az újjáépítési középiskolában tanulhasson. Jonás hitt az apja által előadott változatban, de az Agitátor szerint mindez egészen másképp történt. Apa nem engedelmeskedett a parancsnak, egyáltalán nem tért vissza a szülőföldjére, Szlovákiába, hanem több más „hóssel” együtt dezertált: átállt az ellenség oldalára, a háború alatt részt vett a külföldi ellenállásban, angol gépeken repült, és a kommunisták oldalán küzdött a Szlovák Állam ellen. Az Agitátor még nagyon fiatal és tapasztalatlan volt, mélyen hívő katolikus családból származott, nem csoda, hogy a politikai helyzetben csak lassan ismerte ki magát, és e történet kapcsán Jonás apját összekeverte annak sógorával, Emil bácsival. Dušan négyévesen nem tudta ugyan megkülönböztetni a kommunizmust a faszizmustól, de büszke volt a nagybácsira, nagyon büszke arra, hogy harci gépekkel repült; kedvenc játéka ezek miniatűr másolatai voltak. De azután a rádió valamiféle perекet kezdett közvetíteni, és minden percben jelentették, hogy hányat végeztek ki a nép árulói közül, és ekkor az Agitátor megígérte a bácsinak, hogy segít: átszökteti a határon, de előbb el kell jutniuk a Morva folyóig. Ő dévényújfalusi, ismeri a terepet, mint a tenyerét, és „remek kapcsolatai” is vannak. Pénzt sem kért, hiszen úgyszincs értéke, azt mondta, megelégszik egy kevés arannyal és ékszerrel. Tudta jól, hogy nagypapa is így gondolkodik; a háború alatt kocsmárosként megtakarított pénzt, meg amit a készlete kiárusításából kapott, aranyra, drágakőre, mindenféle brossokra, gyűrűkre, nyakláncokra, fülbevalókra váltotta. Az Agitátor persze az egészet akarta, de a nagypapát sem ejtették fejre, a kincsnek csupán egy részét adta oda. A többi csak a „sikeres akció” után kapja meg az Agitátor. Ez dühöngött, fenyegetőzött, de nagypapa csak nevetett: – Te beszari, én régi oroszországi légiós vagyok, az olyanoknak, mint te, pusztá kézzel tekertem ki a nyakát. – Az Agitátor nem tehetett mást, ráállt. Így azután egy szép napon ő és bátya elindultak Dévényújfalú irányába. Az akció láthatóan sikerült, mert bátya nem tért

vissza. De az Agitátor sem. – Lehet, hogy együtt léptek le – vigasztalta nagypapa Anna nénét, Emil nagybácsi feleségét –, annak a szélhámosnak ott, a „dombok mögött” az arannyal egész jó dolga lesz. – Az is lehet, hogy mindkettejüket elkapták – néne jóval szkeptikusabb volt. Meglátjuk, türelemmel kell várni, úgy bizony. Vártak. Bátya megbeszélés szerinti levelére. Bármeddig vártak volna, de a levél helyett nemsokára két másik Agitátor érkezett hosszú, fekete bőrkabátban, fekete kalapban. Anna nénét kezdték faggatni: – Hol a férje?

– Nem tudom. Elment dolgozni, és nem jött haza többé.

Megmutatták neki a fényképet: – Ez itt a férje? – Néne figyelmesen megnézte a képet, azután tagadólag rázta a fejét: – Nem, ez nem a férjem. Az én férjem él.

– Csak ha feltámad a halottak közül – vihogott a kövér bika, és megmutatta a fényképet Jonásznak: – Öcskös, ez a nagybátyád? – Jonás két kezébe vette a homályos felvételt; rajta a földön, a folyó partján egy férfi feküdt, aki a világ összes nagybátyjára emlékeztetett, felette pedig a világ összes Agitátorára hasonlító valaki állt. – Kisfiú, ez a nagybátyád? – simogatta meg nyájasan a fejét a második Agitátor. – Ismerd be, és el van intézve. – Dušan ott ült rácsos gyerekkalitkájában, hiába akart onnan kiszállni és megszólalni, még mindig csak gagyogott, senki sem értette – de most, ahogy a fényképet vizsgálta, történt valami. Kezét az Agitátor felé nyújtva kimondta élete első szavait: – Add ide.

Mama sírva fakadt, nyilván a boldogságtól.

Átölelte, kiemelte a kalitkából, csókolgatta a homlokát, a fejét, a szemét:

– Életben marad. Hallják? Duško életben marad.

– Honnan tudja?

– Hát beszél!

– A majmok is tudják mondani, hogy add ide.

– Dušanka, kisfiam, egész mostanáig miért nem beszéltél? – kérdezte mama.

És Jonás tagoltan, egész mondatban válaszolt: – Nem volt miről beszélni.

Az első Agitátor rámosolygott: – Kedves kölyök. – A másik köpött egyet: – Kis idióta. – Dušan rábólintott: – Idióta: add ide, add ide, idióta.

– Ki itt az idióta, szarházi? Lekeverjek neked egyet?

– Hagyjad, nem látod, hogy ártalmatlan hülye? – simogatta meg csillapítólag az első Agitátor hátát a második Agitátor.

– Hülye, vagy nem hülye, belőlem ne csináljon hülyét!

Jonás boldogan tapsolt: – Hülyét, hülyét, add ide a hülyét!

Úgy tűnt, mintha az Agitátorok elfelejtették volna, miért is jöttek.

– Tulajdonképpen minek is vagyunk itt? – kérdezték egymástól szinte egyszerre.

– A fénykép!

– Aha, a fenébe, majdnem elfelejtettem. – Szőszke hajánál fogva megragadta Dušant, odatartotta a fényképet a gyerek szeme elé:

– Ismered?

– Add ide.

Az Agitátor kissé zavarba jött: – Mi a francot akarsz, mit adjak oda?

– Papa.

Az Agitátorok fellélegeztek, végre túl vannak a nehezén. A kis szaros beismerte.

– Akkor ez itt a papád?

– Add ide.

Azt mondta egyik a másiknak: – Írjad: elismeri. Felismerte a papáját.

Dušan megrázta a fejét: – Nem papa. Add ide.

Megértették: közelről akarja látni a nagybátyját, azonosítani akarja. Már késő délután volt, éhesek voltak, inniük is kellett, nem akartak sokáig időzni. Odaadták Jonásznak a fényképet, illetve csak kölcsönadták neki, kérdezték: – Ez a bácsikád?

Dušan nem zavartatta magát: szóbeli beismerés helyett szájába vette a fényképet, és jó étvággal rágni kezdte. Az agitátorok piszkos, bűdös ujjakat a gyerek szájába dugták, és tépkedték a papírdarabokat; mama és néne annyira nevettek, hogy a könnyük is kicsordult; az agitátorok szájon legyintették őket: – Kurvák, ne röhögjete, nincs másolat. Köpd ki szépen, kis köcsög – kérték Jonást, aki öklével a mellén dobolva, mint egy orangutánkölyök, bejelentette: – PAPA ITT.

– A kurva életbe, ez lenyelte a nagybátyját... mondtam, hogy idióta.

– Idióta, idióta – nevetélt békésen Dušan.

(regényrészlet)

JAKABFFY IMRE FORDÍTÁSA